

Hegedűs Mária

„A jó szerelem a szellem és a test tápláléka és a lélek vakító fényű ékszere”

(BAKUCZ József Judit könyve 1987)

Bakucz József szerelmi költészete nem választható külön költeményekre. Bakucz József életében a találkozások döntő mozzanatot képviselnek, szenvedélyes viszonynak, „szerelemnek, vagy affélének minősülnek”. De ahogyan Deák László mondja, nem egyszerűen és csupán Breton-hatásról van itt szó: „Mert Bakucz művészi kvalitásának és nyitottságának tényei épp a találkozások testi és szellemi hozadékával mutatnak összefüggést. Köznapian szólva: Bakucz nem csupán kiszívta a számára mindig szellemi és költői izgalmat hozó találkozások minden éltető cseppjét, de képes volt azt szinte azonnal és rendkívüli hatékonysággal sajátjává szintetizálni s robbanás-kész energiává átalakítani. Ami nem más persze, mint a bakuczi szöveg. És rögvést hozzáteszem, hogy e találkozások minden esetben szerelmek, vagy affélének minősülnek.”¹ Találkozásai jelképes találkozások, és többnyire meg nem találások: kísérletek a „jó szerelem” felkutatására, feltalálására.

Ha bölcséleti szempontok felől szeretnénk megközelíteni Bakucz nőről szóló felfogását, a *Nyelv előtti nyelv* című tanulmányában találunk kiinduló pontokat. Ebben Bakucz – Jung nyomán – azt fejtegeti, hogy a „konkrét férfi biológiailag és pszichológiailag: Nőférfi – a konkrét nő pedig: Férfinő. Ez az Anima-Animusz Teória, amely szerint minden konkrét férfinak van egy árnyoldala: belső, pszichikai nőalakja, Animája - minden konkrét nőnek pedig belső, pszichikai árnyalakja, Animusza.”. E tanulmánynak a *Megtalált paradicsom* című fejezetében viszont éppen azt igyekszik bizonyítani, hogy nem igaz az az állítás, mely szerint „a történelmi Ember-személyiség Bizonytalansági Faktora: az Asszony”. Nem igaz, hogy a „Férfi húzza felfelé a Nőt – a Nő pedig, gravitációjánál fogva «passzív rezisztenciával», tehetetlenségi nyomatékkal ellenáll”. Éppen ellenkezőleg „Das ewig Weibliche zieht uns hinan”... „Az ember harmonikus formája az a Tudás világosságára törekvő létező, aki tudja és elfogadja ugyanakkor, hogy a racionális világa egyre nagyobb mértékben lesz komplex: honnan jött. Ezért tehát azt mondhatjuk róla: olyan ember-forma, aki eredetileg ellentét-párjával: édes ellenségével – kibékült. Ilyen meg gondolásokból indulok ki tehát, amikor azt állítom: jobb, ha az új Pszicho-Matematikában az Asszony többé nem a Bizonytalanság Tényezője, hanem a Személyiség Megmaradási Elvének első, elengedhetetlen Lépcsőfoka. Ha tehát az ember az egyszerű szám és az asszony a kvantum-hatvány, akkor a szám és hatványa ebben az elképzelésben együtt haladnak a nagyobb Szám irányába.”²

A Bakucz művek elidegeníthetetlen sajátossága – ahogyan elemzői, ismerői megerősítik – hogy összefüggések láncolatában értelmezhetők, másként csak torzók, töredékek: egy nagy eleven és szerves mű roncsai. Az *Acid rock 1985–1987* és a *Judit könyve 1987* párhuzamos keltezésű verseket tartalmaz. Nem volna teljes az összefüggésrendszer akkor sem, ha nem érintenénk a párhuzamosan keletkezett Kemenczky Judit *Amerikai versek* című könyvét.

Így azt kell megállapítanunk, hogy a Judit szerelem témája más, nem a ciklusba, a könyvbe tartozó művekben is fellelhető (*Apokalipszis, Bostoni elégia, Labirintusok*) és a *Judit könyve* olykor kozmikus összefüggésekre utaló ciklusokat is magába foglal: a *III. Ūr* például.

Választásom mégis erre esik, hiszen a szerző szándéka szerint ez az a könyv, amelynek a *Judit* nevet ő adta. A név mögött Kemenczky Judit költőnő alakja áll, aki 1985-től Bakucz haláláig az ő felesége és művésztársa volt. Kapcsolatuk, találkozásuk szimbolikus jelentőségéről Kemenczky Judit így nyilatkozik:

„Majdnem lehetetlennek tartom annak a titoknak nyitott megfogalmazását (holott sokat írtunk róla külön-külön térben és időben), ami két igazán egymáshoz tartozó embert összeköt... Gondolkodásmódunk, lelkialkatunk, érdeklődési köreink legalább annyira harmonikusan fedték egymás világát, amennyire különböztek is egymástól. Közről sem állítanám, hogy mi mindenben hasonlítottunk volna, viszont teljesen, tökéletesen kiegészítettük egymást. Kína császári udvarában, amikor egy fontos megbízatást teljesítő udvaroncot útjára bocsátottak mint hírvivőt, vagy követet, kettétörték egy jade pecsétet. A féldrágakő egyik fele az udvaroncnál maradt, a másik felét pedig az kapta meg, aki a küldöncöt fogadta. A két pecsétkő egybeillesztésével ellenőrizték az illető személy hitelességét. Azt hiszem, valami ilyesmi játszódott le kettőnk esetében is, mert mindketten rendelkezünk a bizonyos egyetlen, valódi és a másikat hajszálpontosan kiegészítő fél darab jadedővel; de ezek a jadedővek – a mitológia szerint – önmagukban is erősek, és azzal a mágikus képességgel rendelkeznek, hogy egy bizonyos idő után, ha nem illesztk egybe őket, a „másik” keresésére indulnak, és megtalálják a világ bármely pontján.”³

A *Judit könyve* négy számozott ciklusból áll:

Az idő halála

II. Ciklusok

III. Ūr

IV. Metszéspontok

Minden ciklus szabályosan 1-5-ig számozott opust tartalmaz. Minden darabhoz egyedi jelmondat/mottó társul, és ennyiben is egységes szerkesztési elvet követ.

Az *I. Az idő halálának* mindegyike, és a *II. Ciklusok* 1. számú opusa vizuálisan is elkülönül a többitől. Sajátos felkiáltójelként, vagy emlékműként értelmezhető: a felső része

bentebb szedett szóoszlop, amelynek szélesebb talpzata van, s ez utóbbi a rövidebb szerkezeti egység. Az elégia műfajába sorolható művek összhangban állnak a külső formával. Létösszegzések, számadások, ars poeticák variánsai, amelyekben a fő motívum a szerelem/vallomás és a jövődőlés. Bár az *Idő halála* egy fontos dimenzió elvesztését is jelenti/jelentheti, de éppen a visszanyert, a nyelv által meghódított, feltárt területen egy új dimenzió támad fel.

András Sándor mítosz és költészet viszonyát elemző gondolatához kapcsolódva, olyan „szómű” szavakból épített hipertárgy feltalálását fedezhetjük föl e művekben, amelyek alkalmasak a kimondhatatlan, ősi/modern egzisztenciális érzések, gondolatok megnevezésére. Mert ahogyan „a nyelv a lét háza”, a „költőien lakozás” az élet lehetősége. (Nem minden ironia nélkül.) Mert „A jóslatok és a költői művek nyelve csak látszólag használ „szavakat”; valójában „szójelekkel” közöl valamit, amiből az interpretáló ember fordít mondatokat...A költő, akár az orákulum, úgy használja a szavakat, hogy abból ismét szójelek legyenek. A herakleitoszi: „Nem mond, nem rejt, hanem jelez” („Ute legei, ute krüptei, alla szemanei”) tehát arra utal, hogy az orákulum szemiotikus és nem szemantikus.”

Az *Idő halálának* 1. verse a megtalálás kinyilatkoztatása, és a holtomiglan / holtodiglan szakrális hűségesküjének önironikus, abszurd szövegváltozata. Mottója: a „*Gondolkozom, tehát szeretlek*”. Ez a Descartes-i parafrázis megmutatja a metafizika tarthatlanságát, abszurditását. Sőt Bakucz gondolatvilágában a metafizika „metabolizmussá”, az „édes ellenséggel” való kibékülés szállóigéjévé avatódik.

A mű vizuálisan keskenyebb, az emlékoszlop felső részét alkotó szövege három szerkezeti részből áll. Az első a megtalálás, a „*Hét Kövér Esztendő*” eljövételét hirdeti, a második a megszületett/megtalált TE alakváltozata: „*Északifény*”, „*szivárvány hármashídja*”, „*a megtestesült Dilemma*”, „*az idő hiánya*”, a harmadik az új dimenzióba, a képzelet birodalmába átvezető utat idézi, az utat, amely: „*micsoda bőség ebben a ridegségben*” – hiszen a helyszín a jeges Antarktisz.

A vizuálisan talapzatként értelmezhető záró szerkezeti rész egy jövődőlés. Kulcsmondata: „*Amikor megöregszel szeretni foglak*” abszurd ingaóra az időben, mert így folytatja: „*lehajoltam a csecsemőhöz a / z ablakban vízszintesen égett az Első Kerület ezerkilencszázne / gyvennyolcat írtak*”. Ezt követi egy másik megszületés, amelynek a helyszíne Boston, és rögtön baleset, halál követi: „*a szent borzadály állapo / tában a beszélő Kisdedet hallgattam az elszabadult kocsiban ami / nt a vérző baleset helyén átgurult az utca túloldalára*”. Ez a látomás akár Kosztolányi allúzióként is értelmezhető: a kettős, a gyermekkori látás megidézése: „*láttam a Kisdedet*”. Maga a megszületés ténye véletlen, tévedés, baleset. Talán.

A 2. szöveg mottója: „*Tűz-láng vezérelj / égő tengerig*”.

A szerelem születésének mediterrán változatát idézi a felső, emlékoszlopot alkotó

szöveg: „kiránduláson két sziget között egy kompon Bott / icelli Primavera-jával találkoztam”. S mindezt vágásokkal, fényképezőgépek szokatlan technikájú nézőpontjaival, narratív, apoétikus szövegbe ágyazottan látatja Bakucz József, a tenger Merville-i hajóskapitánya, Odüsszeusként bolyongó otthontalanja, mert a „*nők és a madarak az emberi képzelet szülöttei*”, - és ez is születés.

A talapzat, mintegy refrén ugyanazt a látomást vetíti elénk, de más kontextusban: „*mert megfiatalodom.../ nincs még sehol a Kisded hangja.../ és akkor hajóra szálltam és elrejtöttem Északon és vadásztam és halásztam és ki se jöttem a vad / onból és elfelejtettem a cukrászdát, az Illuminációkat a / Kisded kocsját amint átgurul az utca túloldalára a sz / örnű baleset*”

A 3. részben ugyanazon formát a fonalszerűen indázó, automatikus írás szövege tölti ki, idézetek, bölcsességek, konkrét allúziók nélkül. Az álomszerű szöveget, mint lebegő függönyt áttörik a hétköznapok pókhálós fájdalmai, „*az idegrendszer hűsége bandériumai*”.

A 4. szövegnek nincs talapzata: csak felső keskenyebb csíkja, oszlopa: a többihez viszonyítva, lehetne talán kopjafa. Mottója szinte zörög a szárazságtól: „*rendszerek rendszerekben / hierarchiák a hierarchiában*”. Nyitott, végtelen történet, az ismétlődés a rituálisra, a természet körforgására emlékeztet. Ugyanakkor az alkotás teremtő természetét idézi, amely az ember természetévé válik/vált.

*„Bedobom a tűzbe amit eddig írtam és végignézem
amíg elég és majd utána kimegyek a mélyvízre
ahol az indigó kezdődik...
és kivetem horgomat és az igazán nagy Kardhalra
az egyetlen méltó ellenfélre vadászom...
amíg te a Kiadókban jársz és az irodalmi kávéházak
valamelyikében vitázol...
és amikor visszajössz fehér lesz egészen a hajam
és nem látok már valami jól de azért a csende
órákban jobban és főleg többet látok másoknál
látom a meg sem született fiúgyereket
amikor először vesz tollat a kezébe és írni kezd
és látom a lelkében alakuló költészetet*

*«te vagy az északsarki szentek fehér áttetsző fókája én meg a mágikus Eretnek»
és így tovább és látom később ahogy megöregszik
és elégeti az írásokat és kimegy hajóval a mélyvízre
és nem jön vissza többet...”*

és mint a legszebb tündérmeséket volt szokás hajdan, a végtelenbe csavarja az alkotás örömet/értelmét/értelmetlenségét:

*és látom a könyveid a polcon egyiket a másik
után és látok okos és érzékeny fiatalokat ak
ik olvassák majd a verseid és hallom ahogy sz
ótlanul kérdezzetek majd ki volt ki lehetle
t ez a költő akit szeretett és akinek egyetle
n sora sem maradt fenn és ez a fiú aki a te
ngerre ment és nem jött soha vissza*

(Talán a sors fintora, hogy a jóslatot Kemenczky Judit beteljesíti és egy extatikus, zavart pillanatában Bakucz József műveinek, hagyatékának [kéziratok, kollázsok, személyes tárgyak] jelentős részét megsemmisíti.)

A ciklus záró opusa az 5., és mottója talán öidézés, hiszen ezzel zárul: „*És a vadkanárik másod-napsütése alatt / te vagy ez a föld*”.

Sokat idézett, önsorsát beteljesítő jövendöléssel kezdődik a darab: a francia modern zeneirodalom egyik kiemelkedő és különös sorsú dalénekesnő *Edith Piaf* allúzióját fölmutatva: „*Verébként jöttem és főnixként távozom*” (Nem tudom mennyire emlékezett rá, tudta, vagy tartotta számon, hogy például, szülővárosának, Debrecennek címerében jelentős elem a főnix, az utalás ehhez is hozzárendelhető.) Majd profán folytatásként abszurd, képtelen helyzeté válik hirtelen a szerelem a szeretet:

eredet
*ileg úgy képzeltem, hogy szeretsz és ez egy do
log de aztán rájöttem hogy szeretlek mert el
őbb azt hittem hogy szeretlek és ez már más e
z vérre megy és elkezdtem éjszakánként két ó
rát aludni*

Amelyben előbb vagy utóbb tudva lévő, hogy föllobban a kereszt, a tűz, vagy mindkettő egyszerre:

*te va
gy a végső jázminmező amit láttam egyszer a c
sillagközi úr amiben a képzelet hajócsavara v
ág állhatatos barázdát a valóság a megfoghat
atlan tenger éjszaka habzó almafája te vagy a
keresztűz amiben élünk*

A vers talapzatában refrénként ismétlődik a gondolat, s részben a szöveg, ön-allúzióként immár: „*verébként jött / em és fehérfejű sasként távozom halálom csak a múltban való / ságos és a jövőben nem létezik azért öregedtem meg csupán h / ogy csecsemőkorodban tett ígéretedet betarthatod / És a vadkanárik másod-napsütése alatt te vagy ez a föld*”

A II. a Ciklusok kérdésfeltevések sorozata: „*Hány életút metszéspontja vagyunk?*” „*Kik vagyunk valójában te meg én?*” Megismétli az első darabban feltett kérdést: „*Kik vagyunk valóban te meg én?*”

A válasz itt így hangzik: *a friss rügymil / liárdok világoszöld tüllruhájában ártatlanul közeledel a / z összes folyókon Primavera szerelmesem.*

Nyilvánvaló, hogy a hétköznapi ember és a költő egybeeső, kétségbeesett, gyötrő/kínzóató kérdéskörének, a: „*szeret nem szeret*”-nek az üdvtörténetét olvassuk. S ismét az automatikus írás, és a tudatosan szerkesztett szövegkompozíciók metszéspontjában.

A 3. opus számomra a *Judit könyve* tetőpontját jelenti.⁴

A profán receptversben tűnik föl a *Judit könyvének* kulcsmondata:

A jó szerelem a szellem és a test tápláléka és a lélek vakító / fényű ékszere.

A 4. darabban a gyűrűről szóló álmát látjuk, amelyet később az *Arkánumban*, már a halála után megjelent tanulmányában olvashatunk részletesen, illusztrálva. Ebben az álomban:

*Te vagy magad a Mestermű a nem-romló fém az arany a romol
hatatlan szellem a Természet nyakán az isteni Ékszer
Mi nem közönséges arany csinálói vagyunk*

A költészet, az álom, a képzelet világában Judit a mítosz, a szerelem a mítosz: Bakucz József és a költészet általi teremtés irreverzibilis, az időben megismételhetetlen, ki-mondhatatlan és visszafordíthatatlan mítosza:

*mint amikor szemeid tüze a legszebb opálos vizet a szivárvány
örökkévaló hét színével teli könnyeket termeli ekkor
te vagy magad a Mestermű*

Az 5. záró vers mottója: „*A költészet az ágyban készül / mint a szerelem*”. Éjszaka van, *Astarte*⁵ ideje, és a *Próféták* ideje. Az ismétlések és az áldozati szertartás mozzanatai a ritmusalkotó elemek. A költő áldozat és áldozópap egyszemélyben. A szertartás, a küzdelem a Nagy Hallal: s ez most a szerelem, a vágy:

*kitudható de elviselhetetlen
és megbocsáthatatlan, hogy szeretetem egyetlen hullámot se
m képes vetni agyad másfelé forduló felületén.*

A profán, de mitikus halfogás észrevétlenül vált át, és válik azonossá a költői alkotómunkával:

*kifut a zsinór   kezemben ijként hajlik a bot zeng az ors
ó megroppan a gerinc amint a   harciszékben kifeszül a hát
am a kőpadon   Próféták idejében élünk a Rettenetes min
t a Szép kezdete   örök küzdelmünk az Angyallal a   Nagy H
allal a   filozófia világrekord zsákmányával a Semmivel.*

A III. Űr ciklusból eltűnik a vizuális jellegzetes szerkesztés, a szöveg komorrá válik. Az egzisztenciális lét és az alkotás összebékíthetetlen viszonyát mutatja fel. Az un. „művészvilágban” felmerülő divatirányzatok és a „műtermelés” képtelensége ellen lázad az 1. darab. A 2. a művek hitelességét, erkölcsi válságát vázolja, amelyben, mint morbid ötlet az öngyilkosság is csak költői játékként hat. Komolyságát a „hallótávolon kívül”-i lét, a modern társadalomban fölöslegessé és kiszolgáltatottá vált öreg, beteg ember kiközösítése erősíti meg:

*ez az amiről nem szó
l vers dráma újságcikk kritikai recenzió mert ez a mindenki
ori társadalmak szégyene-gyalázata megöregedni megbetegedni fő
benjáró bűn a modern társadalomban s ezért méltóképpen illetik
szilenciummal a betű hatalmasai és ez a kiközösítéssel egyenlő
büntetés.*

A 3. opus kötődik legszorosabban a cikluscímhez. Mottója: „*Űrfelmutatás*”. A szakrális Űrfelmutatás allúziójaként egyértelműen utal az érzelmek helyén kialakult ürességre, a modern „*aposztátikus*” ember érzelmi válságára. Felmutatja az üresség helyébe lépő öntömjeenezést, a siker hajszolásának „*ezer álarcú*” változatát. Kétségbeesése idegen szavak, és kapitális betűtípusok ismétlődő ritmusaként hálózza be a művet, például: „*Hozsánna, Hárpia, bilincsbevert Sophia kerberoszai ugatnak, VÁKUUM, EROSZ AUTO-EROSZ, frigiditás*” stb.

A mű első bekezdése a csalódott ember hangja:

*Erős várunk a szerelem amit az ürre a semmire építettünk
Hozsánna a magasságban a Vascsóruieknek akik örökös légijá
ratban vannak az Önszeretet városai felett a Hárpiáknak a
kik benépesítik az esti eget álmaink eget dicsőség a ham
is ígéretek szavainak a nyelv kisiklásának az öröm lejtőj
én ami az orgyilkos homály szakadékaiba vezet.*

Ez a hangulat nem változik, a vers egészen végigvonul, és helyenként fölerősödik a gúny, az önirónia. A fokozhatatlanságot, a szavakból, és azok kicsavarásából való ki/üresedést, a kifáradás jeleit mutatják a vers utolsó sorai. A szólás allúzióját szeretné ellenpontozni, amikor egy komor, valódi üres szólammal zárja a verset, amelyben együtt feszül a komolyság és a nevetségesség:

paradicsom hazug ígérete a *majd-ban* holnapután kiskedden

*Üdvöz légy semmi szélén tántorgó üres lelkű üres szelle
mű emberiség.*

A 4. darab ezt a gondolatot folytatja, variálja egy virtuális váróterem, a repülés, az utazás élményeinek felidézésével. Mottója: „*Lélekvesztő: lumen naturae*” többféleképpen értelmezhető. A *Természet Fénye*-ként, ahogyan Bakucz fordítja, és amely gondolat szerint „*mindenben lélek rejtőzik*”. Az ironikus értelmezés a „*lumen*” szó révén éppen az ellenkezőjét is jelentheti. S így lehet lélekvesztő, és akkor, amikor „*a művészetbe bele lehet megfelelő körülmények / között halni*”, és „*amikor éhenhalás f / enyegetett ösztöndíjkérelmedre még csak nem is válaszolt egy / levélben sem senki*”.

Az 5. záró vers mottója a *Változások könyvének* egy hexagrammáját idézi: „*Lent az ég fent a tűz: / erő és tisztaság egyesülése*”. Ez a TUNG RZSEN, a TESTVÉRISÉG hexagrammja. Záró, összegző gondolatokat görget ez a mű az óceán partján. A költő az újvilággal való identitásának kérdéseit veti föl. Mitikus apjaként tekint a napra, és a kimeríthetetlen tudás forrásaként a tengerre. Ezt a látásmódot, amelyet a látás harmadik változatának nevez kapta Bakucz József Bostontól és az újangliai tengerparti kisvárosoktól, itt vált gyógyíthatatlanul, szellemi, mitikus emberré, költővé: „*Nanokefáliás napok Nantasket indián neve a számon múlt megvi / lágosodások versek amik erről a partról erednek szellemi em / ber aki itt született itt jött elő a vízekből akár maga a Na / pkorong*”

A IV. *Metszéspontok* ciklus tematikájában visszatér a szerelemhez, a vallomáshoz és az elégia hangneméhez. Több helyen találunk utalást a szerelem válságának elmélyülésére. A melankólia és a magány feltörő panaszhangjának felerősödését érezzük. Az önirónia nem tűnik el, de élesebb váltásokkal jelennek meg a kiemelt gondolatok. Az egyszerűség, a tisztaság, a világoasság váltakozik az abszurd nyelvi elemekkel, szófonatokkal,

szótörmelékekkel. Az arányokra érdemes figyelni, hiszen a kevés sokszor több, jobban kiemel, és szerkezetileg itt is igaz: hiszen a hangsúly a tisztaságon van.

Itt is minden darabhoz mottó kapcsolódik.

Az 1. opus mottója a metszéspontra meghatározása: „*Metszéspontra az a hely két / történet találkozásában, a / hol minden darabokra esik / széjjel*”. Akaratlanul is Ady Endre *Kocsi-út az éjszakában* című versére asszociálunk, a huszadik század egyik mottójára: „*Minden egész eltörött*”. Az első sorok hangütése, a nyelv/a költészet értelmének fölvetése átvezet egy költői hitvallásba, hogy szerelemvallássá mélyülhessen.

Első Bakucz olvasatom idején kulcsversként értelmeztem ezt a részt, mert ez a verszöveg adja a legtöbb forrást a költői intenció és konstrukció megfejtéséhez. Ma már úgy mondanám, hogy Bakucz József csillagszerűen építkező ars poétikájának egyik jelentős fénynyalábköteget alkotja ez a darab: „*Milyen öreg a nyelv és nincs semmi értelme milyen öreg a / tenger és nincs semmi összefüggése önmagán kívül*”

Amikor a nagy fogás, az abnormális halászat emléke, a gyermekkor horgászása, a ma-lomtó felmerül, szinte minden átmenet nélkül képes átváltani a költészet nyelvfilozófiai mélységeire: „*quaternio dalokban él / ez az esemény mert a hídkarfát eltörte és kötelestül levi / tte a víz alá a nagy hal így visz el mindent ami a víz alá / tt lakik a tudattalanban lakik legyen az szubtilis jelzé / s reggeli illat fény kísértetei a múltbeli illatokon lov / agolva a szemed sólyma bizonyos szavak szerialitásában r / ejlő varázs Szenufu álarca a tükkörben az arcom idegen vet / ületek ismert megrázó hatalma*”

Az elmélet után önmagát idézve, nyelvi példákat sorakoztat föl, korábbi szóalkotásait: „*fék alatt cibék puhája párnafák öldöklő gérák hosszú árny / ya karcsít a pálló nap zizognak rajmai és a lusta sárga h / ullámok elemelnek így kalapál az extátikus valóság vásznain Rousseau így pörölyözi cédrusát belém Csontváry hogy / a nyelvem megdagad és az istennek sem engedelmeskedik már / a régi törvényeknek*”

Éles vágással kerül metaforikus azonosságba a régi törvényeknek nem engedelmeskedő nyelv, a régi törvényeknek nem engedelmeskedő szerelemmel: „*így találkoztam veled is mint james jo / yce küldötte az új nyelv követe nincs követője ennek a v / alóságos idiómának a szerelem extázisában kikovácsolt töb / bé nem ironikus hanem látással telt kihalt nyelvnek*”

Milyen nyelvi nüánsz, a tudatosan félreírott poliszémia: író+ón, mint ceruza, vagyis írott irodalom, és a szürreális látással telt nyelv megkülönböztetésére.

„*ilyenkor hullik aztán széjjel darabokra minden elementumai / ra a hirtelen optikai trükkal értelmessé változott világ a / szerelem tehát a dolgok kezdete és vége és amikor vége van / az értelmes világba nem lehet visszatérni többé*”

A 3. vers mottója: „*Ki az, aki föllebbenthetné fátylamat?*” Szintén első olvasásra úgy képzeltem, hogy Bakucz József költészete egyfajta Maya-fátyol mögött rejtőzködik, amely enigmatikus, titokzatos, sohasem egyértelmű. A Maya-fátyollal nemcsak elfed,

belülről bomlasztva a nyelvet, hanem a kibillentett nyelvi egyensúly helyreállításának idején tiszta világos gondolatokkal fedi föl világlátását, poétikai és egzisztenciális tudását, bolyongását.

„áthaladnak testemen az idők”

„Elégiák ezek Judit...a sok elviselhetetlen zörej közepette híros h / anszer művésze kívántam lenni a Világ udvarában aki Istennőt szó / lgál és egyébként senkit sem...Ni Dieu ni ma / tre így szól sírfe / liratom”

A 4. és 5. opus a Paradicsom metaforáit sorolja káprázatos paloták vízióiba: királyi, méltó látomások, amelyekből miért is hiányozna, hogyan is hiányozhatna a pokol. Mert bár *„Ha van Paradicsom a Földön, / az itt van, itt van, ó itt van”* – így szól a mottó (talán Dantétól). A költemény a palotákkal szemben, a testnek, ennek a talán legszentebb palotának a pusztulását jövendőli meg, a közeli jövőben.

„nem lehet a testet megőrizni, kifut a kézből az idővel együ / tt megmásíthatatlan a test megmásítása a széthullás az id / őben...de aki az ölelés bársonyiban jár kifoszthatatlan / kertek képzeletében él és mint a zene el nem múlik / elhangzása után visszhangzása épül szebben bármilyen palotá / nál”

S akkor válik teljessé ez a circulus vitiosus, ha az alapgondolat értelmében rámutatunk, hogy a vers végpontja visszautal a kezdés mottójára: *„Az utca vizes kövein a jövő fekete arca”*

Párhuzamos könyvek

Bakucz József: *Megalit* és Kemenczky Judit: *Az amerikai versek kemenczky judit kadmiümsötét briliánsvörös életvonalával 1985–1991* című könyvek párhuzamos művek. E párhuzamosság alkotás-lélektani, egzisztenciális és filozófiai alapjait meggyőzően értelmezi Bohár András *Aktuális avantgárd: M. M.* című könyvének *Tradíció és modernitás* fejezete. Bohár András kifejti, hogy a párhuzamosság mellett az egymást metsző, egymásra felelő, egymást kiegészítő költői dialógusokat a realitások szükségszerű és véletlen érintkezési pontjai mentén találjuk.

„Ennek tükrében azt is megfogalmazhatjuk, hogy a táguló, ám mégis visszafordíthatatlan egyedi megsemmisülés költészete (Bakucz), valamint a lét- és időhierarchiák közötti átjárhatóság és a mindig azonos viszonyulási pont (Kemenczky) feszültségzónái egymáshoz kötődhetnek.”⁶

Az azonos világtérlemezési lehetőségek mellett Bohár világosan rámutat a költői megjelenítés, a poétikai szándék eredendő különbségeire, amikor Bakucz és Kemenczky ars poeticáit egymás mellé idézi.

„Az 1978-ban Marlyban megrendezett Magyar Műhely-találkozón hangzott el Bakucz József Játékkocka avagy a Játék kockázata címmel megtartott előadása, amelyben a következőképpen fogalmazott: «A szavakat tehát úgy kell használnom, hogy elevenek maradjanak

- vagyis az általuk hordozott közlés elevenen hasson arra, akivel közölni óhajtók valamit. Ennek egyik módja a játék a szavakkal; vagyis az a belátás, hogy az elevenség komolyabb követelmény ebben a dologban, mint a komolyság - amely utóbbinál nincs unalmasabb dolog a világon -, s ha valami unalmas, akkor életét veszíti, a felvevő állomás számára nem jelez és nem jelent semmit.». S ha ehhez viszonyítjuk Kemenczky Judit *ars poeticaként* is értelmezhető vallomását, amit a Nó-drámák szellemisége kapcsán fejtett ki, akkor ennek a tevékeny jelenlétnek a visszáját pillanthatjuk meg: «A Nó-drámák egy olyan világban játszódnak, ahol a dolgok mélyén a mindenséggel való azonosság és egység elve működik; a világ csak látszólag dirib-darabokból álló, felfoghatatlan és összefüggéstelen események és jelenségek kusza hálózata. Valójában szakrális egység: irgalom és szeretet járja és hatja át a szenvedélyek, bűnök, hatalom, bosszú és örület világát...Itt nincs, nem lehet jelentősége az általunk értéknek tartott konvenciórendszernek. Itt nem lehet hazudni, csalni, tévedni. Minden önmaga átszellemítő lényegével azonos, és ennek következményei kikerülhetetlenek.»⁷

Bohár András következtetéseit úgy összegzi, hogy míg Bakucz József számára elsődleges, központi kérdés volt „*hogy milyen filozófiai, mitikus-metafizikai összefüggések konstituálják a tényeket, a dolgok leírásának lehetőségét*”, addig Kemenczky „*pusztán a folyamat emotív, majd én- és világonazonosságot kiteljesítő jellegzetességeire koncentrált*.”⁸

Kemenczky Judit. szövege olyan írott nyelv, amelyet tipográfiával hangszereltek az elmondásra.

*„a beszélt nyelv mely fölsebzí a szádat
melyet széles kerti gereblyével görgetsz mozdulatlan f
ehér hullám a z e l m é l k e d ő k ő árnyékában kit
erítem a ruhám”*

A legköltőibb, leglíraibb vonása e szövegeknek a váratlan gondolat-áthajlások, gondolat-enjambemenetek, amelyek úgy épülnek föl, hogy az egyik gondolatelemben betöltött szerep metaforikusan átváltozik, és az új megváltozott gondolatban még mindig őrzi előző szerepét. Rokon vonást mutat ez Bakucz teljesen jellegzetes szófonataival, érdekes filológiai párhuzamosságot alkotva a két életmű között. (De ez egyben egy másik tanulmány másik témája.)

Bakucz József

1929-ben született Debrecenben, 1990-ben halt meg Bostonban. A budapesti egyetem bölcsészeti karán szerzett magyar-francia tanári oklevelet. Műfordítóként indult, Walt Whitman, Emil Verharen, Heinrich Heine, Theodor Storm és Rainer Maria Rilke verseit tolmácsolta magyarul: a Fűszálak 1955-ös, illetve Verharen válogatott verseinek ugyancsak 1955-ös kiadásában jelentek meg for-

dításai. 1957 elején menekült nyugatra, 1963-ig New Yorkban és Bostonban élt, két esztendő Párizsban töltött, majd visszatért Amerikába. Gépészeti tervező mérnökként dolgozott. Verseit az Új Látóhatárban a Magyar Műhelyben és az Arkánumban közölte. 1968-ban a Napfogyatkozás, 1973-ban a Kövesedő ég című könyveit a Magyar Műhely jelentette meg. Tanulmányaival, elméleti írásaival, vitairataival rendszeresen jelentkezett a nyugati magyar művészek által szervezett találkozókra. (Ezeknek, és verseinek egy jó része máig kiadatlan.) 1979-ben Femme Intérieure című francia szöveg-mappájával szerepelt a Magyar Műhely hollandiai kiállításán. Magyarra fordította André Breton Oldható hal, Tizenhetedik arkánium kötetét, Robert Frost, Carl Sandburg, T. S. Eliot, Dylan Thomas műveit. Tanulmányozta a törzsi népek művészetét, a keleti filozófiát. Készített kollázsokat, montázsokat. Tájékozott volt a modern agy kutatásban, a matematika és a természettudományok területén. Műveit legalább öt nyelven alkotta, de - biztosan nem állíthatjuk - lehet, hogy jóval több nyelvi elemet is felhasznált.

A róla szóló írások ellentmondásosak.

„Gondolkodása az egzisztencialista bölcselettel érintkezik... Apokaliptikus látomásokban idézi fel a lehetséges katalizmákat, ijesztő érzékletességgel rajzolja meg a végső pusztulást... Költészete az intellektuális tárgyiaságtól halad a mitológikus szemlélet és kifejezés felé. Korai verseiben erősen aforisztikus és absztrakt kifejezésmódokat alakít ki, mintha Rilke és az „újholdas” líra vonzásában fejlődött volna költői nyelve... A végsőig tömörített nyelv az avantgarde költészet újabb kísérleteinek hatására alakul át: a szöveg mind töredékesebbé válik, a sűrített versmondatok a képek és a nyelvi jelek halmazszerű konstrukciója váltja fel: ... költeményei észleletek, gondolattöredékek, sőt alaki társítások szürrealisztikus mozaikja révén fejezik ki ontológiai reménytelenségét.” / =A nyugati magyar irodalom 1945 után Béládi Miklós Pomogáts Béla Rónay László Gondolat, Bp.:1986. 229.=/

„Bakucz József régen bebizonyította, hogy ismeri, s jól, igényesen, művészien használja a magyar nyelvet. Mutatóba ...idézzük a Szempár- t mert ez is kitűnő példa arra, amit Szathmári István a nyelv „felbomlásaként” jellemez, persze minden pejoratív melléközöngé nélkül...Bakucz költészetének kulcskérdése már ebben a korai versében felvetődik: mi kommunikálható a költészet csatornáján keresztül, a költészet struktúrájában... Azt mondtuk Bakucz szövegében minden mindennel összefügg. Ez az összefüggés nem a dolgok egyszerű egymás mellé rendelése, s nem is a világ tőlünk független, mitikus, titkos rendje, hanem egy rendkívül tudatosan és gondosan felépített, összefüggő nyelvi-gondolati rendszer...” / =Nagy Pál: Kortárs eszmei, irodalmi áramlatok és mai magyar irodalom Magyar Műhely, 1984. aug. 9. 45.=/

Neveztek mainstream-nek, napfutónak, atlantisi királynak. Én jelenleg csak annyit állíthatok, hogy oly módon sikerült megújítani a magyar költői nyelvet, amely mindenképpen az egyetemes költői alkotás élvonalába illeszkedik. A párizsi Magyar Műhely és az amerikai Arkánium című folyóirat központi alakja volt.